

JUSTITIE VERBEELD.

Het architecturaal ontwerp
en de beeldende decoratie van
het Leuvens gerechtshof

VLAAMS-
BRABANT

INHOUD

Inleiding	5
Architecturaal ontwerp	7
Reliëfsculpturen	8
Objecten en inscripties	14
Eerste wandelzaal	17
Trophal	19
Tweede wandelzaal	24
Decoratie van de zittingszalen	35
Restauratie van het Leuvense gerechtsgebouw (2018-2020)	38
Biografieën	40
Bronnenlijst	43
Van Humbeeck-Piron in de collectie kunstbezit Vlaams-Brabant	45
Documentatiecentrum Vlaams-Brabant	46

Afbeelding cover:

Plafondschildering op het spiegelgewelf van de trophal van het Leuvense gerechtsgebouw, Albert Ciamberlani, 1932.

INLEIDING

Het gerechtsgebouw is onderdeel van de wederopbouwarchitectuur van de stad Leuven. Begin 19de eeuw zijn de meeste gerechtelijke diensten en rechtbanken gevestigd in voormalige universiteitscolleges in de Nieuwstraat (huidige Leopold Vanderkelenstraat). Tijdens de Eerste Wereldoorlog geraken deze panden bij de 'Brand van Leuven' eind augustus 1914 ernstig beschadigd. De verwoesting biedt volgens stad en gerecht de kans om de gerechtelijke organisatie te optimaliseren in een nieuw, ruimer gebouw dat plaats biedt aan zowel alle rechtscolleges en ge-

rechtelijke diensten als administraties die verwant zijn met justitie, zoals de diensten van het kadaster en de hypotheek- en registratiekantoren. De provincie Brabant, wettelijk verplicht om in lokalen voor justitie te voorzien, neemt de taak op zich om, samen met de stad, een geschikt terrein te zoeken en zowel de aankoop van gronden als de constructie van een nieuwbouw te bekostigen.

Al in 1915 valt de keuze op een perceel bovenaan het Volksplein (huidig Ladeuzeplein). Ondanks de uitwerking van een

▲ Foto van de ruwbouw van het Leuvens gerechtsgebouw, 1923. Fotograaf Richard Morren staat met zijn rug naar de Diestestraat. Achter de kraan ligt het kruispunt Vaartstraat-Rijschoolstraat. Collectie Leuven Weleer - André Crèvecoeur.

▲ Foto van het Leuvens gerechtsgebouw, voorgevel en zijde Margarethaplein, [1930]. Collectie Universiteitsbibliotheek Gent.

ARCHITECTURAAL ONTWERP

bouwprogramma, de aanstelling van architect Oscar Francotte en de uitwerking van een eerste ontwerp, wordt deze piste in 1921 verlaten. De provincie Brabant staat het terrein af voor de bouw van de nieuwe universiteitsbibliotheek. Op voorstel van Marcel Lens, hoofd van de Dienst der Openbare Werken, kiest men in augustus 1921 voor een terrein tussen het Margarethaplein, de verlengde Rijschoolstraat en de Vaartstraat, bezuiden het huidige Smoldersplein. De bouwwerken starten eind 1923. Het nagenoeg rechthoekige complex bestaat uit een hoofdvolume, met een vooruitspringende middenpartij en twee lagere symmetrische vleugels aan het Smoldersplein. De zijgevels liggen links langs de Vaartstraat en rechts (in een L-vorm) langs het Smolders- en Margarethaplein. Een achtervleugel vervolledigt de omsluiting van twee binnenkoeren die gescheiden zijn door de centrale traphal.

Op 29 september 1930 vindt de inhuldiging plaats. Gedurende de daaropvolgende jaren wordt ook de afwerking van de interieurdecoratie voltooid.

Het Leuvens gerechtshof heeft niet enkel een utilitaire functie, namelijk de huisvesting op één site van rechtbanken en gerechtelijke diensten om de rechtsbedeling eenvoudig en optimaal te doen verlopen. Het dient ook een specifiek beeld van justitie over te brengen, en dit zowel via het architecturaal ontwerp als door decoraties met een allegorisch en symbolisch karakter.

◀ Foto van de wandelzaal op de tweede verdieping van het Leuvens gerechtshof, [1930]. Collectie Leuven Weleer - André Crèvecoeur.

In navolging van de visie op de vormgeving van gerechtsgebouwen die aan het einde van de 19de eeuw toonaangevend was, en aansluitend bij zijn Franse academische vorming, geeft architect Francotte het gerechtshof vorm in een exuberante historiserende stijl. Concreet betekent dit dat hij kiest voor een eclectisch ontwerp met integratie van traditionele elementen, vooral uit renaissance en barok. De grote dimensies, monumentale vormen, herhaling van volumes, strikte symmetrie en verfijnde gevelornamentiek dienen voornamelijk om een visie op justitie uit te dragen. Deze vormelijke aspecten ondersteunen het beeld van een grandioze, strenge en rationele justitie. De verhevenheid blijkt uit de bekronende koepel, de brede trappartij voor een imposant portaal met rijk uitgewerkte toegangsdeuren, en de gevelopbouw waar symmetrie gekoppeld is aan hiërarchie door de opdeling in niveaus door zuilen, pilasters en frontons.

Het vooruitspringend middendeel van het hoofdvolume is geaccentueerd door kolossale pilasters, ruw behakte natuurstenen omlijsting rond de deuren en halfzuilen langs de raamopeningen, die het centraal gevelreliëf dragen. Het betreft een voorafname op het belang van de achterliggende centrale circulatie-as: de opeenvolging van wandelzaal, vestibule en traphal uitmondend in de wandelzaal op de tweede verdieping. De integratie tussen beeldende kunsten en architectuur ligt in het verlengde van 19de-eeuwse denkbeelden over de vormgeving van publieke gebouwen. De sculpturen en/of wandschilderingen zijn hierbij vaak allegorisch van aard. Dit betekent dat de combinatie van afgebeelde figuren en attributen naar een begrip verwijst. Het gerechtshof bevat, zowel buiten als binnen, decoratieve elementen die uitdrukking geven aan concepten zoals recht, wet, rechtspraak, gerechtigheid, ... Deze ornamentiek verzacht enigszins de intimiderende architectuur, doordat het recht spreken ook in verband is gebracht met harmonie, mededogen en mildheid.

RELIËFSCULPTUREN

▲ Centraal gevelreliëf, 'Salomons oordeel', Egide Rombaux, 1927.

Verspreid over de voorgevel zijn drie reliëfsculpturen aangebracht. De voorstelling 'Salomons Oordeel' van Egide Rombaux siert het middengedeelte. Het tafereel staat symbool voor de rechtvaardigheid van de rechtspraak. Het is een moraliserend voorbeeldverhaal, een *exemplum justitiae*, van een na te volgen menselijk oordeel, dat rechters aanspoort goed recht te spreken.

In het verhaal bevallen twee vrouwen in hetzelfde huis van een kind. Een van de kinderen sterft, waarop de moeder haar overleden kind omwisselt met het kind van de andere vrouw. Deze moeder wendt zich tot Salomon om recht te spreken. De dievegge ontkent de omwisseling en beweert de werkelijke moeder van het levende kind te zijn. Geconfronteerd met deze betwisting van woord tegen woord beveelt Salomon om het kind doormidden te klieven en om aan elk van de vrouwen een helft te geven. Uit liefde voor haar kind verzaakt de echte moeder aan haar eis. Zo herkent Salomon haar als de ware moeder, aan wie hij het kind toewijst.

In het reliëf troont centraal de koning met scepter, met rechts van hem de verwerende partij en het dode kind dat wordt besnuffeld door een hond, en links van hem de eisende partij die smeekt om

het kind te laten leven. Ze strekt haar rechterhand uit naar het kind dat de beul aan één been vasthoudt, klaar om het bevel uit te voeren.

▲ Detail van het middentaferaal van het centraal gevelreliëf.

Dit tafereel is geflankeerd door twee andere voorstellingen van rechtspraak. Links is een groep mannen bijeengekomen nabij een gerechtsboom, de publieke plaats waar de gemeenschap, vertegenwoordigd door de oudsten, recht spreekt. Dit is een verwijzing naar het aloude ongeschreven gewoonterecht, dat zich legitimeert door de langdurige en herhaaldelijke toepassing van gebruiken binnen een gemeenschap die deze traditie als dwingend en normerend ervaart en mondeling overdraagt.

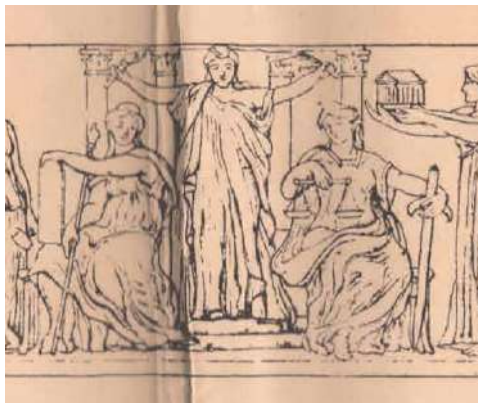

▲ Detail van het linkertafereel van het centraal gevelreliëf.

Een andere rechtsbron staat rechts afgebeeld: een vrouw steunt met een hand op een steen waarop het woord 'LEX' staat, een verwijzing naar het geleerde, op schrift gestelde wettelijke recht. In haar andere hand houdt ze een fasces, een bundel van roeden, gebonden met linten rond de steel van een bijl. Dit zinnebeeld van staatsgezag staat symbool voor de macht tot uitvoering van vonnissen. De fasces duikt ook elders in de decoratie nog regelmatig op.

▲ Detail van het rechtertafereel van het centraal gevelreliëf.

▲ Details uit plan met ontwerp van de voorgevel van het Leuvens gerechtsgebouw, Oscar Francotte, 30 september 1922. Collectie Rijksarchief Leuven.

Uit de vroegste plannen van architect Francotte blijkt dat hij eerst een andere invulling voor het centrale gevelreliëf had voorzien. In het ontwerp staat Minerva centraal, godin van de wijsheid en inspiratiebron van de vrede, waarvan het karakteristieke met helm getooide hoofd ook de deuropeningen had moeten bekronen. Zij houdt een toorts, symbool van het zoeken van de waarheid, en een palmtak, symbool van de overwinning en de verdienste, boven twee andere vrouwelijke personages. De figuur rechts belichaamt de 'rechtvaardigheid'. Ze houdt een weegschaal in de hand, een verwijzing naar het zorgvuldig tegen elkaar afwegen van voor- en tegenargumenten, en een zwaard, symbool van doortastendheid in het vonnissen. De figuur links verbeeldt het 'recht'. Ze draagt een stenen tafel, een referentie aan de onwrikbare wettelijke voorschriften, en een scepter met een hand aan het uiteinde, een teken van de rechtsmacht van de overheid.

Boven in de hoekvolumes van de zijvleugels zijn de gebogen frontons gedecoreerd met reliëfs van Léandre Grandmoulin (links) en Frans Huygelen (rechts). Als aanvulling op het centrale reliëf verbeelden ze de begrippen 'clementie' (links) en 'recht' (rechts). De vrouwelijke personages zijn de muzen die de wijsheid en gerechtigheid van de justitie inspireren: de mildheid enerzijds en de onverbiddelijkheid anderzijds.

▲ Reliëf in de linkerhoekrisaliet van de voorgevel, 'Clementie', Léandre Grandmoulin, 1927.

In de linkse beeldengroep neemt 'clementie' een vrouw met kind in bescherming. Zij weert een man af die een zwaard trekt, terwijl de 'vrede', een gevleugelde figuur met palmtak, neerdaalt over de partijen.

▲ Reliëf in de rechterhoekrisaliet van de voorgevel, 'Recht', Frans Huygelen, 1927.

In de rechtse beeldengroep strekt een tronende vrouw straffend en oordelend haar hand uit naar een gebogen mannenfiguur, met links van haar treurende figuren. Achter de veroordeelde roept de figuur van man met zwaard de strafuitvoering op.

Een geïdealiseerde voorstelling van justitie die gevoed wordt door zowel de letter van de wet als barmhartigheid, is in de jaren 1920 allerminst nieuw. In de decoratie van het Brussels gerechtsgebouw was dit thema tussen 1894 en 1911 al opgenomen in sculpturen en muurschilderingen. Deze visie komt nog elders in het gerechtsgebouw aan bod.

OBJECTEN EN INSCRIPTIES

De buitenzijde van het gerechtsgebouw bevat nog enkele symbolische objecten en inscripties. De keldervensters van het hoofdvolume zijn bekleed met **leeuwenkoppen**.

Leeuwenkoppen stellen enerzijds de macht van de Belgische Staat voor. Anderzijds symboliseren ze onafhankelijkheid, kracht en sterkte: kwaliteiten die justitie nodig heeft om haar grondwettelijke rol ten volle te vervullen.

In de tweede bouwlaag van de vleugels van de voorgevel lopen de pilasters naast de vensteropeningen uit op kantelen in de vorm van een **fasces tussen ramkoppen**. De fasces als symbool van de macht van de magistratuur duikt ook op in de zijvleugels van het gerechtsgebouw, onder de gebroken, driehoekige

en gebogen frontons die versierd zijn met cartouches en guirlandes.

Tot slot zijn boven de vensters van de voorgevel inscripties aangebracht in rechtehoekige nissen, startend in de Vaartstraat. Aangebracht na 1930, vermelden ze de namen van gerenommeerde Belgische juristen. De toenmalige procureur des Konings Joseph Henry uitte zijn voorkeur voor personen die een band hadden met de stad Leuven en die vanuit de Leuvense rechtsfaculteit bijdroegen aan de creatie van een nationaal recht.

- **Jehan Boutillier** (1344-1402), Frans rechtsgeleerde en koninklijk raadgever, schreef de *Somme rural*, een beschrijving van het gewoonterecht dat tot in de 17de eeuw werd gebruikt in de rechtspraak in toenmalig Noord-Frankrijk (dus ook in het westen van het huidige België).
- **Philippe Wielant** (1441/2-1520), licentiaat in de rechten in Leuven in 1464, zetelde als raadsheer in het Parlement van Mechelen, de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen. Hij genoot faam als auteur van rechtstraktaten over leenrecht, rechtspleging in burgerlijke zaken en principes van straf(proces)recht en costumier civiel recht.

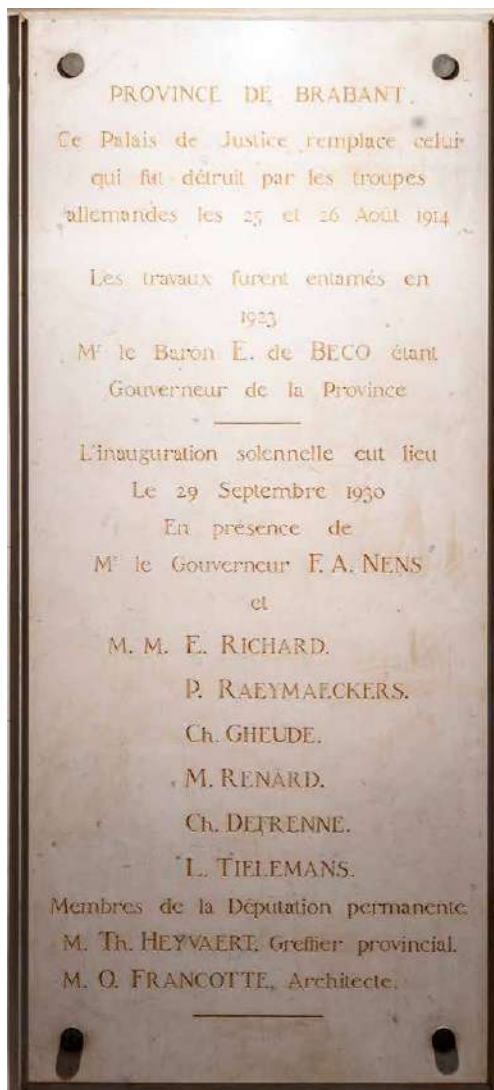
- **Petrus Stockmans** (1608-1671) doceerde Romeins recht aan de universiteit van Leuven, waar hij in 1631 zijn doctoraat had behaald. Vanuit zijn ervaring als raadsheer in het hoogste rechtscollege in het hertogdom Brabant, publiceerde hij in 1670 een volume van *decisiones*, een jurisprudentieverzameling van motiveringen bij arresten van de Raad van Brabant.
- **Karel de Méan** (1604-1674) was een rechtsgeleerde in het prinsbisdom Luik. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Leuven en legde zich toe op de studie van het Romeins recht. Hij schreef midden 17de eeuw het wetboek *Observationes*, het standaardwerk voor de Luikse magistratuur, dat veel weerklank kreeg in de Zuidelijke Nederlanden.
- **Jacques-Joseph Haus** (1796-1881) werd in 1817 hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent. Hij drukte een blijvende stempel op het Belgisch strafrecht. Vanaf 1848 leidde

hij de commissie die de basis legde voor de herziening van het strafwetboek in 1867.

- **François Laurent** (1810-1887) was een antiklerikale, liberale rechtsgeleerde en hoogleraar te Gent. Hij schreef het werk *Principes de droit civil* (1869-1879). Op het vlak van burgerlijke wetgeving was hij voorstander van progressieve hervormingen van het statuut van het natuurlijke kind en dat van de vreemdeling, de rechten van de gehuwde vrouw, ...
- **Jean-Joseph Thonissen** (1816-1891) was een rechtskundige van katholieke strekking, hoogleraar aan de Leuvense universiteit en meermaals stafhouder van de balie van Leuven. Hij ontwikkelde zich tot een internationaal erkende autoriteit op het gebied van het strafrecht en was een voorstander van de afschaffing van de doodstraf.
- Socioloog en jurist **Adolphe Prins** (1845-1919), hoogleraar strafrecht aan de ULB en van liberale strekking, speelde een belangrijke rol in de hervorming van het strafrecht, die zich o.i.v. de criminele antropologie meer richtte op reïntegratie en heropvoeding van criminelen.

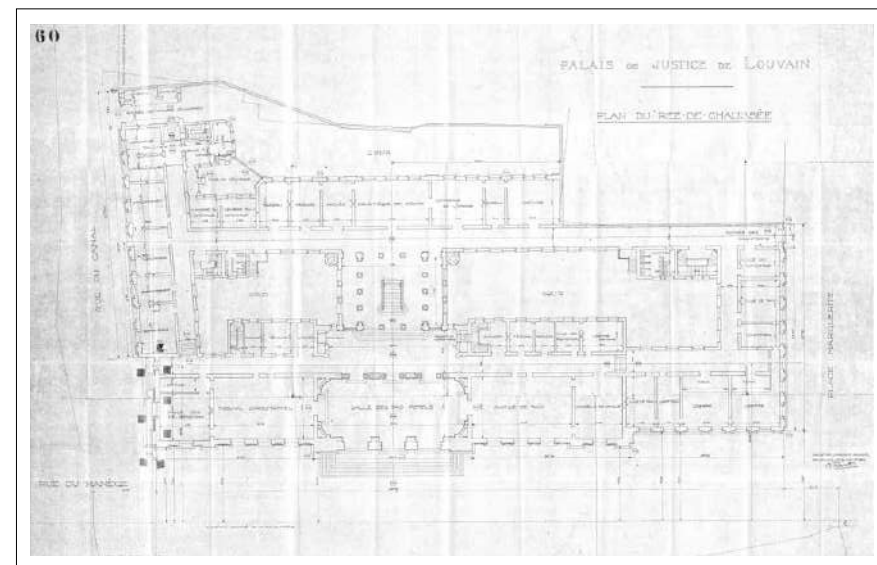

- **Edmond Picard** (1836-1924), doctor in de rechten aan de ULB, was advocaat aan het Hof van Beroep te Brussel tot 1880 en bij het Hof van Cassatie tot 1920. Vanaf 1878 startte hij de *Pandectes belges*, een encyclopedisch overzicht van het Belgische recht. Politiek actief voor de Belgische Werklieden Partij, pleitte hij voor sociale wetgeving en algemeen stemrecht.

In tegenstelling tot vele andere heropgebouwde of nieuwe constructies in het Leuvense uit de jaren 1920 bevat de buitengevel van het gerechtsgebouw geen enkele beeldende of schriftelijke referentie aan de verwoestingen van augustus 1914. Nochtans was deze bekommernis van bij de start van de werken door het Leuvens parket aan de architect overgemaakt en was de plaatsing van een gedenkplaat door de stad als voorwaarde opgenomen bij de bouwvergunning van 14 juli 1924. In 1930 wordt in overleg met de provincie Brabant besloten om deze herinnering op te nemen op een **gedenkplaat**, geplaatst aan beide zijden van de vestibule net voor de traphal. Procureur des Konings Joseph Henry betreurt wel de keuze om op de plaat ook gegevens over de constructie en inhuldiging van het gebouw te plaatsen.

EERSTE WANDELZAAL

Plan met ontwerp van de gelijkvloerse verdieping van het Leuvens gerechtsgebouw, Oscar Francotte, 30 juli 1922. Collectie Rijksarchief Leuven.

Dadelijk bij het binnentreden van het gebouw komt men in een imposante 'salle des pas perdus' of wandelzaal. Net als bij vele 19de-eeuwse gerechtsgebouwen vormt de wandelzaal het centrale punt in de ruimtelijke organisatie, hier gelegen onder de koepel. Hernomen op de tweede verdieping, vertegenwoordigd ze de publieke ruimte tussen het juridische terrein van de zittingszalen. Het belang van deze wandelzalen weerspiegelt zich ook in de uitgesproken ornamentiek.

Op het gelijkvloers is in de boogvelden boven de deuren van de zittingszalen een gesculpteerde decoratie aangebracht.

Boven een fasces is een **zwaard** afgebeeld, dat water splijt en omwikkeld is door twee slangen, tegen een achtergrond van olijftakken en -bladeren. Het zwaard staat, net als de weegschaal, symbool voor het recht spreken dat evenwichtig pro en contra afweegt, debatten beslecht en een rechtvaardig oordeel velt. De slangen staan symbool voor kennis en wetenschap en verwijzen, net als de olijftakken en -bladeren, een attribuut van Minerva, naar de vrede die enkel uit een rechtvaardig vonnis voortspuit.

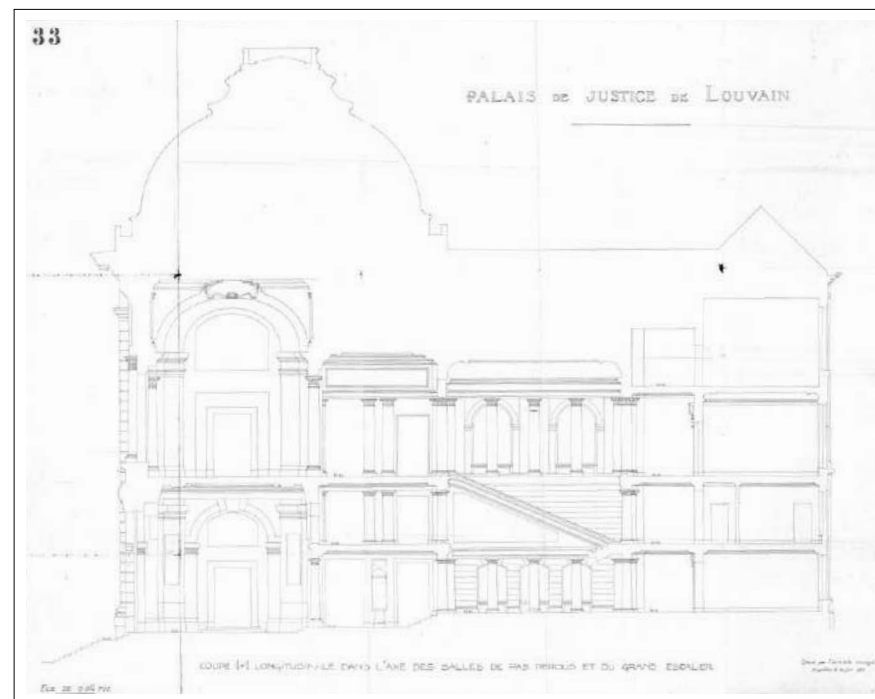
De Romeinse godin **Minerva**, vereenzelvigd met de Griekse Athena, duikt ook op in de interieurdecoratie, onder de vorm van een vrouwenhoofd, getooid met een Korinthische hoplietenhelm, deel van de uitrusting van de zwaarbewapende infanteristen in het Oud-Griekse leger. Ze bekroont de sluitsteen in de bogen boven de toegangsdeuren en boven

de muuropeningen die de wandelzaal verbinden met de vestibule.

Tot slot zijn de pilasters tussen de deur- en muuropeningen aan de lange zijdes van de wandelzaal gedecoreerd met gevelstenen die **heraldische wapens** dragen, onder meer die van België en Leuven.

TRAPHAL

▲ Lengtedoorsnede in de as van de wandelzalen en traphal van het Leuvens gerechtsgebouw, Oscar Francotte, 30 juni 1922. Collectie Rijksarchief Leuven.

Het ontwerp van de circulatie binnen het gerechtsgebouw koppelt, net als aan de buitenzijde, symmetrie aan hiërarchie door de opdeling in niveaus. Na de wandelzaal leidt een imposante centrale keizerstrap, uitgevoerd in marmer en omgeven door granieten zuilen met acanthusbladkapitelen, naar de 'salle des pas perdus' op de tweede verdieping.

▶ Foto van de traphal van het Leuvens gerechtsgebouw, [1930]. Collectie Leuven Weleer - André Crèvecoeur.

Dit stijgende traject, somber wegens het gebrek aan rechtstreekse lichtinval, benadrukt het onderscheid tussen gerechtelijke diensten. De rechtbanken die zich hoger bevonden, in casu de burgerlijke en de handelsrechtbank, werden namelijk als meer prestigieus beschouwd dan de boetstraffelijke rechtbank en het vredegerecht die zich op het gelijkvloers bevonden.¹ Het traject vormt ook een inwijdingstocht voor de burger, getuige de bekroning van de traphal door een **spiegelgewelf met plafondschildering**.

In een helder kleurenpalet is er in 1932 een **allegorie van de gerechtigheid** op aangebracht. In een toelichting uit 1933, gericht aan provinciaal hoofdarchitect Metdepenninghen, verduidelijkt Albert Ciamberlani zijn opzet. Hij wenst 'een zeer leesbaar paneel te maken, met beperkte, weinig ingewikkelde symbolische elementen en een duidelijke decoratieve lijn'. In tegenstelling tot de zijpanelen, staat de voorstelling van het middenpaneel van 7 op 6 meter rechtstreeks in verband met de functie van het gebouw.

Als een echo van de gevelreliëfs, stelt het middenpaneel voor: **'de barmhartigheid verzacht de slag van justitie'**, met links 'de rechtszoekenden' en rechts 'het gerecht'. Verschillende elementen benadrukken de rationele strengheid van de rechtspraak: de lectuur van het wetboek door een viriele jongeman met een onbewogen uitdrukking, de respectabele ouderdom van twee rechters, en het visuele effect van de rode kleur van hun toga's, die het belang van hun missie accentueert. Deze felle toets contrasteert met de bleke uitvoering van de groep smekenden, die hun zwakheid beklemtoont. De uitgestoken handen van zowel de verzoekers als de rechter die justitie beveelt op te treden, leidt de blik van de toeschouwer, bij het bestijgen van de traphal, in eerste instantie naar de centrale vrouwelijke figuur van justitie die op het punt staat uit te halen met haar zwaard, alvorens zicht te bieden op de figuur van barmhartigheid. Die is, volgens de woorden van de kunstenaar, 'voorgesteld onder de vorm van een vrouw die, hoewel sterk en schoon, in haar lichaamsvormen toont dat ze het hoofd heeft geboden aan het leed van het leven dat aanleiding geeft tot rechtspleging'. De figuur van een boeteling boven de verzoekenden, duidelijk geïnspireerd op het motief van de Kruisafneming, beeldt de 'kwellung van vervlogen jaren' uit, aldus Ciamberlani.

¹ Heden bevinden zich in de zittingszalen op het gelijkvloers het hof van assisen en de correctionele rechtbank; op de tweede verdieping de burgerlijke en de ondernemings- en arbeidsrechtbank.

De **vier zijpanelen** verbeelden de 'werkzaamheden van de mens op materieel en intellectueel vlak, die beschermd worden door het recht'. De afbeelding van activiteiten dient volgens de kunstenaar de boodschap dat een in vrede levende gemeenschap de vrucht is van gerechtigheid en niet louter van de strikte toepassing van de wet. Volgende taferelen zijn op de friezen uitgewerkt. Aan de kant van:

van de drie paarden komt het sterkst tot uiting in het linkerdeel, waar een man een paard temt;

◀ het Smoldersplein staan in '**la force et le travail**' ambachten centraal, zoals de ijzerbewerking door de hoefsmid en de stoffenweverij. De dynamiek van de beweging en kracht van de drie paarden komt het sterkst tot uiting in het linkerdeel, waar een man een paard temt;

◀ de Sint-Pieterskerk stelt '**l'activité champêtre**' of de landbewerking voor, met rechts een koeherder die een weerspannige os bedwingt om in te spannen en links een oogstscène met maaier met zeis;

◀ de Vaartstraat verbeeldt '**le repos**', de verpozing, met centraal een groep vrouwen, kinderen en rustende mannen, geflankeerd door een boer met ploeg links en waterdraagsters rechts;

◀ de Diestsestraat toont '**vérité et pensée**', de intellectuele bezigheden van de mens, namelijk het onderwijs (een oudere man die geografie onderricht bij een wereldbol), de poëzie (een declamerende vrouw) en muziek (dansende, zingende en spelende vrouwen).

Het plastische meesterschap van Ciamberlani blijkt uit de behandeling van de hoeken. In harmonie met de architectuur creëert hij er de illusie van dieptes, door

de voorstelling van een steigerend paard, vogels in de lucht, een landschap met ruïne en een sterk verkort weergegeven stier.

In de lente van 1926 en - volgens mondelinge overlevering - dankzij de tussenkomst van Omer Dierickx, gunt de deputatie van de Provincie Brabant aan Ciamberlani de opdracht van de plafondschildering.

Aangezien in het contract wel gedetailleerd vergoedingsmodaliteiten en technische aspecten beschreven staan, maar het onderwerp van het uit te voeren werk onvermeld blijft, kunnen we aannemen dat Ciamberlani en zijn rechterhand Alfons Verheyen voor de inhoudelijke uitwerking over een totale vrijheid beschikt.

Dit vermoeden wordt versterkt door het feit dat de schilder na het einde van de werken een brief richt aan de provinciale hoofdarchitect om het onderwerp van de voorstellingen uit te leggen.

Wel examineert de provinciale Commissie voor Schone Kunsten, in het bijzijn van architect Francotte, regelmatig voorbereidende tekeningen in het atelier van de schilder.

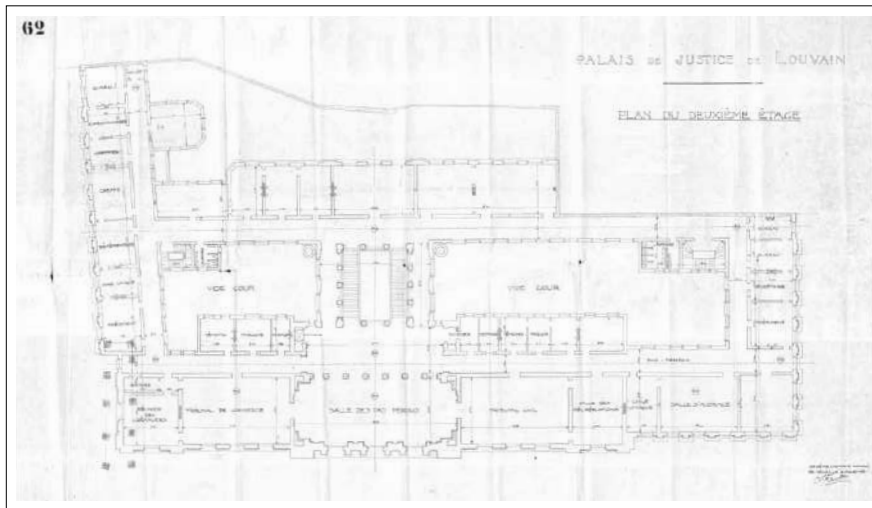
De provinciale Technische Dienst voor Gebouwen onderzoekt ook de beschilderde doeken in functie van hun plaatsing. Hieruit blijkt dat de schilderijen niet rechtstreeks op het plafond zijn aangebracht. Ze zijn daarentegen gemaroufleerd, dit is op de muur gefixeerd met behulp van een kleefmiddel dat, net als plaaster of cement, uithardt bij het drogen.

Hiervoor doet Ciamberlani beroep op de Antwerpse decorateur C. Van Ervercoren.

Nadat het werk tijdens de Tweede Wereldoorlog bij bombardementen beschadigd raakt, krijgt Ciamberlani in juli 1946 de opdracht om het te restaureren. Drie doeken worden hersteld en één doek, 'vérité et pensée', volledig vervangen.

De stijlevolutie van de schilder is zichtbaar in de nagenoeg volledige afwezigheid van kleuren en de accentuering van lichtvlakken. Deze renovatie is afgerond tegen augustus 1950.

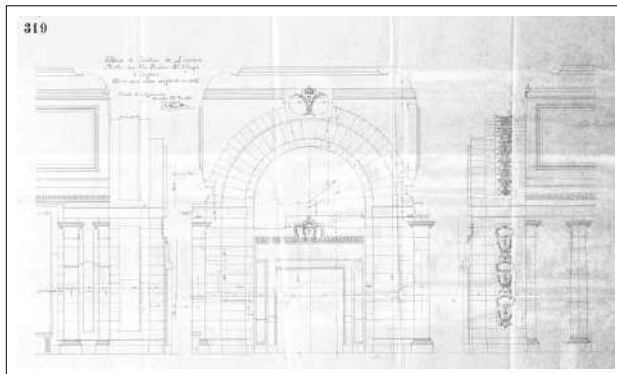
TWEEDE WANDELZAAL

Plan met ontwerp van de tweede verdieping van het Leuvens gerechtsgebouw, Oscar Francotte, 30 juli 1922. Collectie Rijksarchief Leuven.

De trappenhal leidt naar de 'salle des pas perdus' op de tweede verdieping. Net als op het gelijkvloers, is deze ruimte overvloedig versierd. Opnieuw duikt het **hoofd van Minerva** op, boven de toegangsdeuren van de zittingszalen. Verticaal naast de deuroplijstingen is

steeds een **fascēs** aangebracht. De opname van dit motief in de decoratie van de binnenzijde van de uitspringende bogen bij de toegangsdeuren, zoals voorzien in de oorspronkelijke plannen van architect Francotte, is niet uitgevoerd. De **lichtkandelaars**, aangebracht tussen

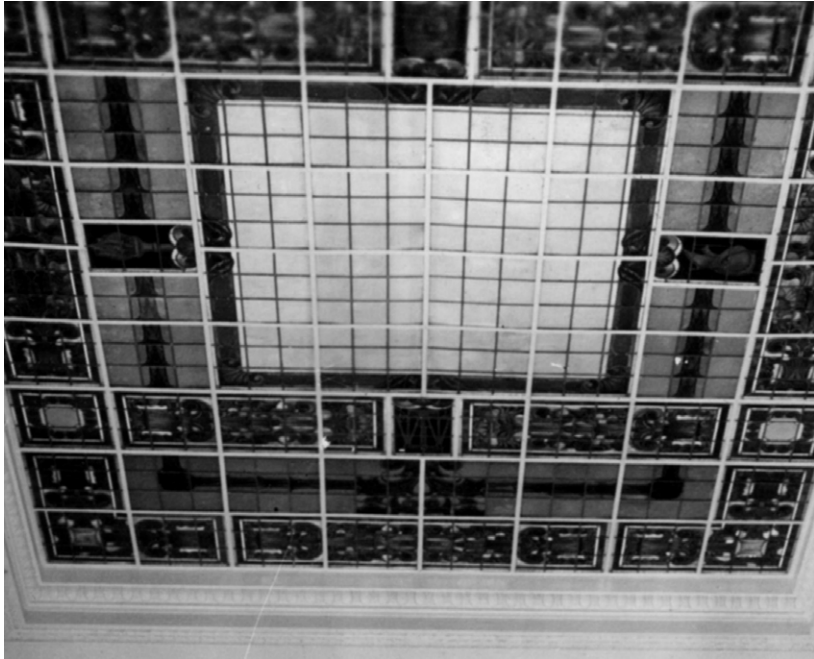
Detail uit plan met doorsnedes van de deuropeningen van de wandelzaal op de tweede verdieping van het Leuvens gerechtsgebouw, Oscar Francotte, 25 mei 1926. Collectie Rijksarchief Leuven.

de buitenramen, zijn uitgewerkt onder de vorm van een **toorts**, een symbool van de overwinning van het licht op de duisternis en van het zoeken naar de waarheid, die ten grondslag ligt aan elk recht spreken. Tussen de bogen boven de deuren en het lijstwerk van het plafond is aan beide zijden een **A-monogram met kroon**, verwijzend naar koning Albert I, aangebracht, tussen twee wapenschilden, met links een klimmende leeuw van Brabant, getongd en geklauwd, en rechts twee schildhoudende leeuwen in een diagonale compositie.

Dat deze wandelzaal niet enkel ruimtelijk hoger gelegen was, maar ook hiërarchisch belangrijker was dan die van het gelijkvloers, blijkt uit de aanwezigheid van muurschilderingen, uitgevoerd door Omer Dierickx. Merk op dat deze wan-

delzaal ook hoger is dan die op het gelijkvloers, en bovendien voorzien is van een lichtkoepel over het gehele plafond, die buitenlicht vanuit de koepel doorlaat. De ruimte is dus zo ontworpen dat de uitwerking van een idealiserend rechts- iconografisch programma er kan bijdragen aan de mentale verheffing van de gebruikers van het gerechtsgebouw.

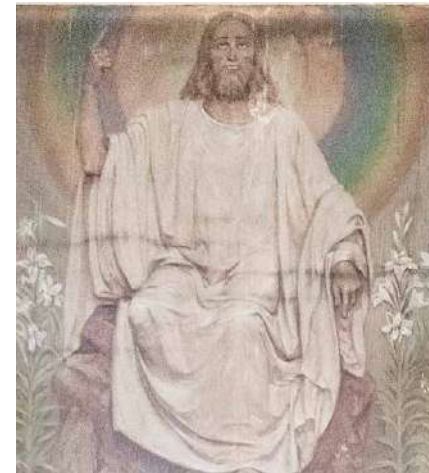
▲ Lichtkoepel met glas-in-loodramen boven de wandelzaal op de tweede verdieping van het Leuvens gerechtsgebouw, detail van foto, (1930). Collectie Leuven Weleer - André Crèvecoeur.

Oorspronkelijk bevat de lichtkoepel in de wandelzaal glas-in-loodramen uitgevoerd door Florent-Prosper Colpaert (1886-1940). Na studies aan de Sint-Lucasschool te Gent richt Colpaert in 1913 te Brussel een atelier op. Al snel groeit hij uit tot een vernieuwer binnen de glasschilderkunst, die samenwerkt met art deco-kunstenaars en artiesten uit de Pelgrimbeweging, zoals Eugeen Yoors, onder andere voor de Boodschapkapel in het Heilig-Hartinstituut te Heverlee.

In de uitwerking van de glasramen verwerkt Colpaert beeldende elementen met juridische symboliek: een weegschaal, verwijzing naar het onpartijdig afwegen; een toorts, teken van het zoeken naar de waarheid; een hoplietenhelm, attribuut van Minerva, teken van wijsheid als basis voor een rechtvaardig vonnis; en een schild dat als defensief wapen verwijst naar de taak van de rechtspraak om de burger te beschermen tegen onzekerheid en onrechtvaardigheid. Na beschadiging van de lichtkoepel tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn de glasramen niet meer hersteld.

De allegorische wandschilderingen hebben betrekking op wetgeving en rechtspraak. Ze behandelen ook rechtsdomeinen waarvoor de nabijgelegen handels- en burgerlijke rechtbanken bevoegd zijn. Net als op de voorgevel en in de traphal, is er aandacht voor complementaire facetten van de rechtspraak.

Compositorisch bestaat elke fries uit een centraal geplaatste Bijbelse figuur, met aan weerszijden twee vrouwelijke allegorieën die op hun beurt aan beide zijden geflankeerd zijn door geïdealiseerde personages. Centraal aan de raamzijde verbeeldt **'Christus de wetgever'**, gezeten op een troon omgeven door lelies, de rechtvaardigheid en barmhartigheid, terwijl daartegenover, boven de kolommen die de wandelzaal van de traphal scheiden, **'Mozes als wetgever'**, op een achtergrond van stormweer, met in zijn handen de stenen tafelen met Gods wet, verwijst naar de strikte toepassing van gecodificeerd recht.

▲ Christus de wetgever

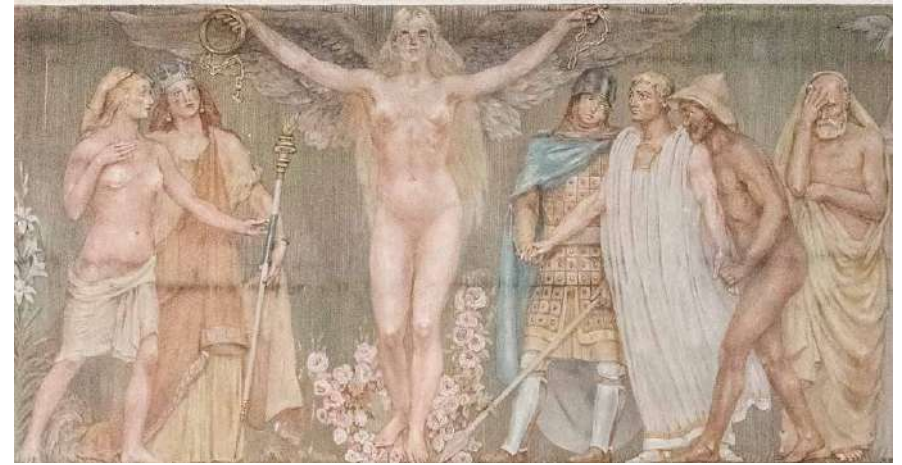
▲ Mozes als wetgever

Op de fries aan de raamzijde zijn volgende taferelen afgebeeld, van links naar rechts:

▲ **'de consulaire justitie en de handel'**: een vrouwelijke figuur heeft in de linkerhand een weegschaal, symbool voor het zorgvuldig afwegen van bewijzen en argumenten, en in de rechterhand een *caduceus*, een met slangen omkronkelde gevleugelde staf, die net als de gevleugelde helm (*petasus*), verwijst naar Mercurius de god van handel en verkeer. Ze is omgeven door koopwaar en exotisch en koloniaal getinte personages;

▼ **'de barmhartigheid roept de berouwhebbenden tot zich'**: als een echo van Ciamberlani's plafondschildering is de deugd verpersoonlijkt door een gevleugelde, gesluierte vrouw met witte rozen, symbool van zuiverheid, aan haar voeten, en geflankeerd door knielende en jammerende figuren;

▲ **'de vrijheid met de gelijkheid en de broederlijkheid'**: een gevleugelde vrouwelijke figuur, oprijzend uit een bed van witte rozen, houdt in beide handen de delen van een gebroken ketting omhoog, als symbool van bevrijding van onderdrukking. De gelijkheid bestaat uit een tafereel van een naakte vrouw die, omarmd door een gekroonde figuur met scepter, de hand reikt naar dit machtssymbool op het gebied van de rechtspraak. Aan de andere zijde van de vrijheid verbeelden drie personages, een soldaat, priester en werkman, de broederlijkheid;

▼ **'de burgerlijke justitie met de eed van rechtspleging'**: een vrouwelijke figuur is vergezeld van meerdere attributen: een uil, teken van wijsheid en inzicht, en een weegschaal op de kolommen achter haar; een vlam op driepoot onder haar rechterhand, symbool van onthulling van de waarheid; en een stenen tafel, bron van kennis. Ze is geflankeerd door magistraten uit diverse historische periodes, met links een figuur uit de oudheid die de eed aflegt, en uiterst rechts een (toenmalig) hedendaagse figuur die een burger aanhoort.

Op de tegenoverliggende fries zijn volgende taferelen afgebeeld, van links naar rechts:

▲ **'de militaire justitie met dwingelandij en terechtstelling'**: voor een kolom met slang, symbool van het kwaad, staat een geharnaste figuur met zwaard en schild. Hij is rechts geflankeerd door een geboeide en bewaakte persoon en links door een geknielde persoon die op het punt staat geëxecuteerd te worden, terwijl een gier al lijkt toe te happen;

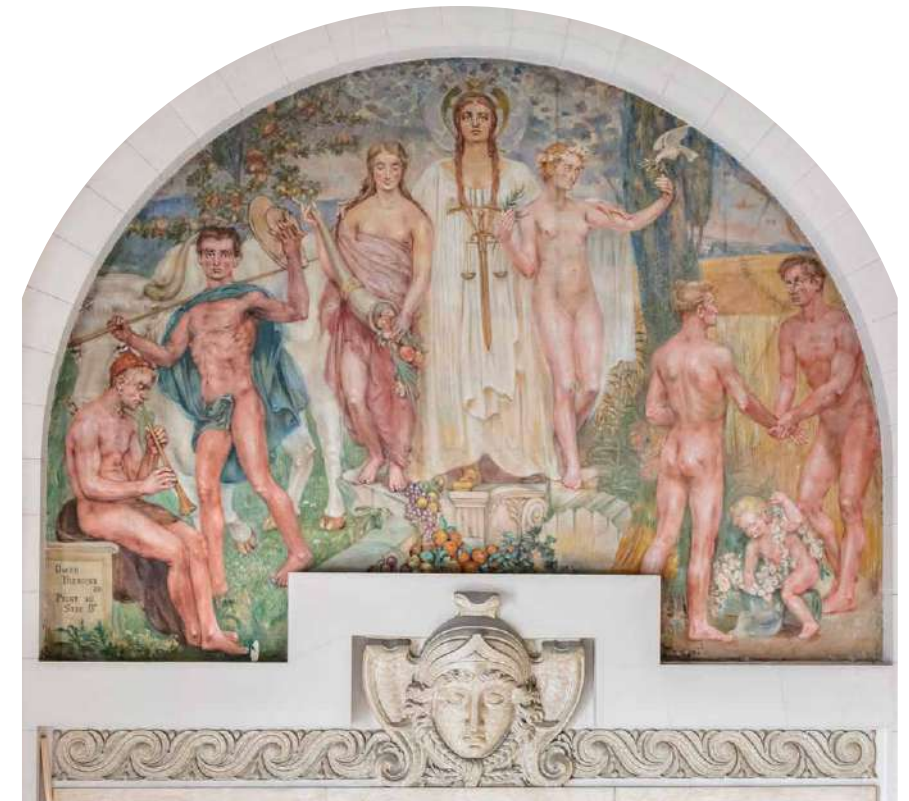
'de plicht, de familie en de hulp': centraal prijkt een pelikaan, symbool van opofferingsgezindheid, die zich in de borst laat prikken door jongen die zich met haar bloed voeden, rechts een moederfiguur met twee kinderen, en links een oudere man met stok die door een jongeling wordt ondersteund.

▲ **'de criminele justitie'**: centraal bindt een mannelijke figuur een roedenbundel met linten vast, die verwijst naar zijn macht om te oordelen over misdaden, zoals diefstal en moord. Hierbij aansluitend verbeeldt het linkse tafereel 'het eigendom': een vrouw schermt een kruik af van een andere die beweert dat het voorwerp het hare is, terwijl eksters boven en onder de dieverij symboliseren. Het rechtse tafereel stelt 'het leven' voor door een vrouwelijk personage dat een kind omhooghoudt;

'de onschuldige aan zijn familie teruggeschonken en de plichtige veroordeeld': een tronende vrouwelijke figuur met een uil op de schouder heeft in de rechterhand een weegschaal en in de linkerhand een bijl die steunt op een blok met handboeien. Deze voorwerpen staan symbool voor respectievelijk een evenwichtig afgewogen billijk oordeel dat leidt tot vrijspraak, en een strengheid van uitspraak die leidt tot schuldigverklaring. Rechts wordt een geboeid figuur door een gewapende persoon weggeleid tegen een achtergrond van vuur, waar kraaien in rondcirkelen. Links stapt een jongeling naar een moeder- en vaderfiguur toe, en wordt zij toegesprongen door een hond, symbool van trouw, terwijl duiven boven hen uitvliegen en lelies achter hen in bloei staan.

▲ De schilderwerken boven de toegangsdeuren sluiten qua thematiek aan bij de bevoegdheid van de rechtbanken. Boven de toegangsdeur van de burgerlijke rechtbank is centraal **'de justitie ontdekt de waarheid'** afgebeeld. Tegen een achtergrond vol lichtgloed, is 'waarheid' traditioneel voorgesteld als een naakte vrouw met een spiegel. Als symbool voor openbaring en zelfbewustzijn toont ze aan 'justitie' de ware aard der dingen, confronteert ze de misdadiger met zijn schuld, waarop die verschrikt wegvlocht, en onthult ze de onschuld die naar 'justitie' toeloopt. Die laatste is afgebeeld met een zwaard in de rechterhand, teken van streng oordeel, niet toevallig aan de zijde boven de door het licht van de waarheid verschrikte leugen. Haar linkerhand heeft een wijzende houding die de blik leidt naar de figuur rechtsonder, een man met masker die het blootleggen van bedrog verpersoonlijkt.

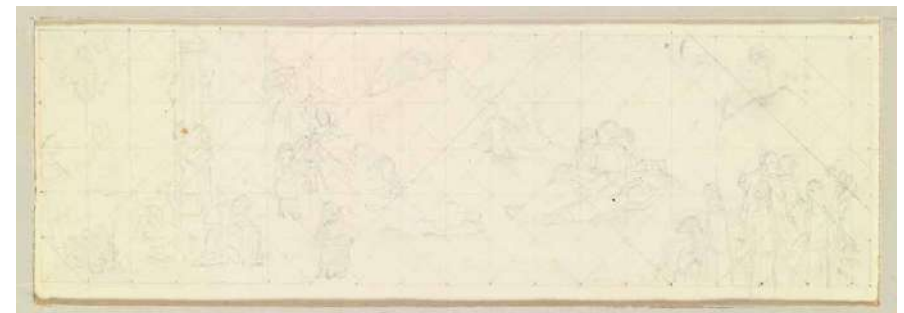
▲ Boven de toegangsdeur van de handelsrechtbank is centraal **'de justitie brengt vrede en overvloed'** afgebeeld, met rechts 'de verenigde volkeren verzaken aan de oorlog' (een handdruk tussen mannen op een achtergrond van een bloeiend korenveld) en links 'het parochiale leven herneemt' (een herder met vee en een muzikant). 'Justitie' is getooid met weegschaal en zwaard. Aan haar worden hier enkele kwaliteiten toegedicht: ze is behoedster van economische voorspoed, gezien de flankerende figuur met hoorn des overvloeds, en vreedestichtster, gezien de flankerende figuur met duif en palmtak.

DECORATIE VAN DE ZITTINGSZALEN

Links onderaan de muurschildering boven de toegang naar de handelsrechtbank is, op de zijde van de bank van de muzikant, de signatuur van de schilder aangebracht: 'Omer Dierickx 28. Peint au Stic B'. Het cijfer verwijst naar de uitvoeringsdatum: 1928. 'Stic B' is een vermelding van de gebruikte verfsoort. Die kent een groot succes onder muurschilders in de jaren 1920-1930. Deze mengeling van lijnzaadolie en fenolhars of bakeliet, waaraan kalk, gips en kleurpigmenten zijn toegevoegd, zorgt voor een glansloze verf die gemakkelijk op muurmateriaal is aan te brengen en door verdunning met water quasi-impressionistische nuances en effecten toelaat.

Na de Tweede Wereldoorlog dienen de beide friezen en het boogveld van de burgerlijke rechtbank gerestaureerd te worden. Deze taak wordt in 1948 toevertrouwd aan Pierre Van Humbeek. Een logische keuze, aangezien hij vertrouwd is met het werk van Omer Dierickx, gewezen leraar van zijn echtgenote Maria Piron, en hij hem voor diens overlijden in 1939 zelf nog gekend heeft. Bovendien heeft Van Humbeek ook kennis van de wandschilderingen, aangezien hij zelf actief geweest is in het gerechtsgebouw.

▲ Pierre Van Humbeek, *Les loisirs de l'homme*, grafiettekening op papier, [1939]. Collectie legaat 'Pierre Van Humbeek & Marie Piron', Provincie Vlaams-Brabant, nummer 61079.

Kort na hun afwerking vertrouwt de bestendige deputatie van de provincie Brabant in 1933 aan Pierre Van Humbeek de decoratie van de zittingszalen toe. Gespreid over meer dan twee decennia brengt hij op de wanden achter het bureau van de rechters schilderingen aan. De kamerbrede doeken, 8 tot 9 meter breed en 2,5 tot 3 meter hoog, zijn ontworpen op maat van de betreffende zalen. In omgekeerde chronologische volgorde vinden we op de tweede verdieping in de handelsrechtbank 'L'expansion

commerciale' (1957) en in de burgerlijke rechtbank 'Ceux qui ne seront jamais jugés' (1951) en op het gelijkvloers in de boetstraffelijke rechtbank 'La vie dans l'ordre' (1936). Bij de inrichting van de assisenzaal in 1996 is het oorspronkelijke interieur van het vredegerecht verwijderd, inclusief de wandschildering '**Les loisirs de l'homme**' (1939). Ook deze werken worden na de Tweede Wereldoorlog hersteld. Zo is het werk 'La vie dans l'ordre' gesigneerd met de datum '1948'.

In tegenstelling tot Ciamberlani en Dierickx integreert Van Humbreeck slechts beperkt verhalende motieven of symbolische elementen die verwijzen naar rechtspraak of rechtvaardigheid. Het werk **'Ceux qui ne seront jamais jugés'** bestaat uit landelijke scènes van een koppel herders, pratende jongedames bij een waterbron, een groep vrouwelijke figuren met pluk- en oogstbuit, rustende jongelingen en centraal een groep liggende, etende en spelende kinderen. Het schilderij roept een primitieve wereld op van eenvoud, onschuld en zuiverheid.

In **'L'expansion commerciale'** staat de figuur van Mercurius centraal, de gevleugelde god van handel en verkeer, met attributen die snelheid aangeven: een gevleugelde helm (*petasus*), gevleugelde linten rond de enkels en een met slangen omkronkelde gevleugelde staf (*caduceus*). Deze figuur verwijst mogelijk naar de rol van een rechtvaardige justitie om te waken over goed werkende handelssystemen die zorgen voor economische voorspoed. Enkele tafereel in de wandschildering verwijzen naar maatschappelijke domeinen die met economie in verband staan. Aan de rechterzijde onderzoek en kunsten enerzijds en – gescheiden door een verticaal tafereel van bedelarij in een grootstedelijk decor – bouwkunde en betogingen of solidariteit onder werknemers anderzijds. Aan de linkerzijde onderaan handelsbetrekkingen met overzeese, koloniale gebieden, naast meer huiselijke tafereel, van baadsters tot een familieportret.

In het werk **'La vie dans l'ordre'** beeldt de schilder tafereel uit het dagelijkse leven af, voornamelijk aan de hand van scènes met groepen rustende personen. Van links naar rechts zien we een steenkapper en herder, met boven hen een landschap van bouwbedrijvigheid, een verwijzing naar inspanning en werk; vervolgens enkele jonge vrouwelijke figuren, de ene met een mand vruchten en de andere met een kind op de arm en een lam aan de voeten, als een evocatie van vruchtbaarheid; centraal een rustend koppel dat de sereniteit van het huwelijk uitstraalt; rechts daarvan een trio drinkende landbouwers met in schoven gebundelde graanhalmen, een tafereel dat het thema van de oogst oproept; en tot slot een familie aan tafel tijdens een gezinsmaaltijd, een verwijzing naar het dagelijks brood. In het bovenste register valt vooral de figuur rechtsboven op:

gezet in een antiek decor met tempel, heeft ze één hand liggen op een boek (codex met wetteksten?) en draagt ze in de andere een scepter met een hand aan het uiteinde, een teken van macht op het gebied van de rechtspraak. Aan haar voeten ligt een olijftak, symbool van de vrede die slechts kan voortspruiten uit een rechtvaardig vonnis. Mede uit notities van de schilder blijkt dat zij Themis voorstelt, de personificatie van orde en recht in de Griekse mythologie: "Thémis, épouse [de] Zeus, présidait à l'ordre universel, aux serments et à la justice". De horizontale figuur naast haar, die een duif in de lucht loslaat, stelt 'vrede' voor.

RESTAURATIE VAN HET LEUVENSE GERECHTSGEBOUW (2018-2020)

De Regie der Gebouwen, de vastgoedbeheerder van de federale staat, gaf in 2014 aan Studio Roma de opdracht om een studie uit te voeren voor de restauratie van de gevels en de daken van het gerechtshof en de verbouwing van de toegang. Voor zijn renovatie-ontwerp baseerde het architectenbureau zich op een inspectierapport van Monumentenwacht Vlaams-Brabant. In 2018 startten de werken, die uitgevoerd werden door Monument nv.

Foto's: Collectie Regie der Gebouwen en Studio Roma

◀ De koperen bekroning van de koepel is op basis van oude tekeningen en foto's opnieuw gebouwd.

◀ Op de daken zijn kapotte leien vervangen en zijn de koperen gedeeltes deels hersteld en deels vernieuwd. Bemerkt op de foto het verschil tussen de oude en nieuwe koperen afwerking.

◀ In de gevels zijn na reiniging de beschadigde natuursteenblokken vervangen. Op de foto zijn enkele beschadigde hoekblokken aan de kant van het Margarethaplein te zien. Kleinere beschadigingen zijn met natuursteenherstmortel en inzetstukken hersteld, onder andere bij enkele dakkapellen. Verroeste verankeringen zijn uit voorzorg uitgevoerd. De houten ramen aan de buitengevels en werkruimtes zijn vervangen en steviger uitgevoerd, om het comfort van het personeel en de gebruikers te verhogen en de energiefactuur te verlagen.

In de historische inkomhal is een nieuw draaihekken geplaatst, dat qua materiaal beter past in het interieur dan de vorige. Om de hoofdingang toegankelijk te maken voor personen met beperkte mobiliteit, wordt er een hefplatformlift voorzien.

▲ In de 'salle des pas perdus' (monumentale hal) op de tweede verdieping viel het licht bijna niet meer binnen via het glazen plafond omwille van de constante bevuilding door duiven. De ramen en daken van de zolder boven de hal werden gedicht en het glazen plafond werd vernieuwd. Om bevuilding van het beglaasde plafond te voorkomen, werd er een beschermkoepel over geplaatst.

BIOGRAFIEËN

▪ **EGIDE ROMBAUX (1865-1942)**

Als zoon van een beeldhouwer groeit hij uit tot één van de toonaangevende moderne beeldhouwers in België. Na een leertraject bij Albert Desenfans in zijn geboortestad Schaarbeek en een opleiding aan de Academie voor Schone Kunsten van Brussel onder Charles Van der Stappen, wordt hij assistent van Jef Lambeaux, ontwerper van het Brabo-monument te Antwerpen. In 1891 wordt zijn werk bekroond met de Prix de Rome. Na meer dan 10 jaren residentie in Parijs en Italië wordt hij lesgever aan de Antwerpse en Brusselse academies.

Zijn creaties zijn divers: bustes, monumentale beelden en decoratieve reliëfs. Hij is enerzijds schatplichtig aan de figuratieve traditie van Rodin, anderzijds aan de gracieuze stiling van de art nouveau-stroming, met een tijdelijke invloed van het symbolisme. Toch domineert een eerder klassiek realisme in zijn composities vol beweging, krachtige volumes en emotionele expressie.

In Leuven realiseert hij na de Eerste Wereldoorlog talrijke sierbeelden in wederopbouwprojecten. Hij draagt bij aan de decoratie van het in 1923-1926 heropgebouwde 'Brouwershuis' aan het Margarethaplein, met een ontwerp voor het allegorische basreliëf 'de verrijzenis van de stad Leuven'. Hij vervaardigt

in 1926 de buste van een Afrikaanse vrouw, bestemd voor een nis boven de deur van het pand 'Het Moorinneken' aan de Grote Markt. Op hetzelfde plein is hij rond 1922 verantwoordelijk voor de bekronende sculptuur op het pand 'A Notre Dame', een Onze-Lieve-Vrouw en oorlogsfuries te midden van vuurpotten en vlampartijen, die refereert aan de verwoesting van het Leuvense stadscentrum in 1914; en voor een engelenbeeld met weegschaal en zwaard, verwijzend naar gerechtigheid, op een sokkel centraal boven de balustrade van het etablissement 'In den Engel'.

▪ **FRANS HUYGELEN (1878-1940)**

Al op jonge leeftijd schrijft hij zich in aan de Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen, zijn geboortestad. Op 16-jarige leeftijd volgt hij een opleiding bij Frans Deckers, die in 1886 voor het (oud) gerechtsgebouw te Antwerpen allegorische vrouwenfiguren had ontworpen. Tegelijkertijd is hij leerling bij beeldhouwer Frans Joris. Na 1896 vervolgt hij zijn academische opleiding te Brussel bij Van der Stappen, en zijn leertraject bij Vinçotte in het Hoger Instituut voor Schone Kunsten te Antwerpen. In 1900 is hij laureaat van de Prix de Rome, in wiens jury Egide Rombaux zetelt. Na de Eerste Wereldoorlog wordt hij leraar tekenen en vervolgens leraar beeldhouwkunst aan de Antwerpse academie.

mie. In zijn diverse productie, gaande van borstbeelden over monumentale beelden(groepen) tot gedenkpenningen, zijn de reliëfsculpturen het meest representatief voor zijn eerder conservatieve beeldtaal waarin hij classicisme tracht te verzoenen met meer naturalistische uitdrukkingvormen.

▪ **LÉANDRE GRANDMOULIN (1873-1957)**

Hij volgt, net als Rombaux en Huygelen, in de jaren 1890 lessen bij beeldhouwer Van der Stappen aan de Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Nadien is hij regelmatig werkzaam in de ateliers van Victor Rousseaux, Egide Rombaux en Constantin Meunier. In 1900 wordt hij, na Frans Huygelen, als tweede gelauwerd voor de Prix de Rome. Tussen 1922 en 1953 doceert hij aan de academie van Sint-Gillis. Hoewel zijn vroege werk invloed vertoont van het sociaal-realisme van Meunier en door tijdgenoten als imitatie wordt bestempeld, vertegenwoordigt hij, net als Huygelen, een artistieke stroming die eerder weigerachtig staat tegenover radicaal nieuwe stijlen en in eclectische ontwerpen teruggrijpt naar classicistische, idealiserende vormen, met een sterke aandacht voor de menselijke anatomie.

▪ **ALBERT CIAMBERLANI (1864-1956)**

Hij volgt een schildersopleiding aan de Academie voor Schone Kunsten te

Brussel, onder leiding van Jean Portaels. Hij maakt deel uit van de kunstenaarsverenigingen L'Essor (vanaf 1887), Pour l'Art (1890, mede gesticht door Omer Dierickx) en L'Art idéaliste (1896), en exposeert regelmatig op hun salons. Hij onderhoudt nauwe contacten met art nouveau-architecten, zoals Emile Hankar.

Al vroeg ontwikkelt hij een voorliefde voor decoratieve schilderkunst, onder de vorm van monumentale wandschilderingen, die geworteld zijn in een symbolistisch-idealistische beeldtaal, geïnspireerd door idyllische en utopische werelden uit de arcadische en bucolische poëzie. De esthetiek, met een voorkeur voor lieflijkheid, harmonieuze proporties, antieke naakte figuren en compositorische gehelen die steunen op een heldere lijnvoering eerder dan op kleurvlakken, staat hierbij ten dienste van moraliserende en spirituele verheffing. Samen met Omer Dierickx en Emile Fabry finaliseert hij in 1910 wandschilderingen in drie zalen van het Congomuseum van Tervuren en decoreert hij kort nadien de staatsieptrapzaal van het stadhuis van Sint-Gillis.

In 1919 wordt hij docent tekenen aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten van Antwerpen. In 1924 stapte hij over naar het atelier monumentale kunst, een functie die hij behoudt tot 1929. Intussen is hij medestichter van L'Art Monumental, een groepering architecten, beeldhouwers, kunstcritici en schilder-decorateurs, zoals Delville, Dierickx, Fabry, Montald en Floors, met wie hij een mozaïek-

ontwerp uitwerkt voor de zuilengalerij van het Brusselse Jubelpark. Na WOII draagt hij met wandschilderingen bij tot de decoratie van de zwaar beschadigde zittingszaal van het beroepshof in het Brussels gerechtsgebouw.

■ OMER DIERICKX (1862-1939)

De in Brussel geboren schilder en beeldhouwer doorloopt een vergelijkbare carrière als die van zijn tijdgenoot Ciamberlani. Na zijn studies is hij ook lid van de kunstenaarsverenigingen L'Essor en Pour L'Art, en in 1920 medeoprichter van L'Art Monumental. Hij werkt naast Ciamberlani mee aan decoraties in het Congomuseum van Tervuren, het stadhuis van Sint-Gillis en het Brusselse Jubelpark. Van 1898 tot 1920 doceert hij aan de Leuvense academie. Hij is een begenadigd portretschilder, onder meer van Leuvense notabelen, zoals stadsarchivaris Van Even (1903), burgemeester Decoster (1904), senator Vander Kelen (1907) en stadssecretaris Van Ermen (1917).

■ PIERRE VAN HUMBEECK (1891-1964)

Als zoon van een decoratieschilder, studeert hij aan de Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Hij krijgt er les van Emile Fabry voor tekenen, Jean Delville voor schilderen, Constant Montald voor decoratief schilderen en Victor Rousseaux voor beeldhouwen, allen on-

derlegd in de integratie van plastische kunsten en architectuur. In 1920 huwt hij Marie Piron, die o.a. aan de Leuvense academie les had gevolgd bij Omer Dierickx. In 1926 vestigen ze zich te Leuven. Naast zijn bijdrage aan de decoratie van het gerechtsgebouw, ontwerpt hij er in 1934 ook een wandschildering voor de Provinciale Normaalschool.

Op internationaal vlak speelt hij samen met zijn echtgenote een significante rol in het kader van de beweging Art et Louange, door de organisatie van conferenties met onderwerpen van levensbeschouwelijke aard.

In zijn sterk religieus geïnspireerde oeuvre evolueert hij van een symbolisch-idealiserende over een sociaal-realistische tot een eerder expressionistische stijl, alvorens midden jaren 1930 uit te komen bij een meer uitgepuurde, etherische variant, gekenmerkt door een zuivere tekenlijn, een transparante weergave van figuren en een sober palet van geel, wit en blauwgrijs. Het betreft een zoektocht naar een 'verinnerlijkt' en 'zuiver' schilderen.

Deze bezoekersgids kwam tot stand dankzij de inbreng van Raymond Kenis en Emma Van Briel, en is gebaseerd op onder andere volgende bronnen:

- Rijksarchief Leuven, *Archief van het Parket van de Procureur des Konings te Leuven*
- KADOC KU Leuven, *Archief Pierre Van Humbeek en Maria Piron. 1888-1974*
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Gerechtsgebouw [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/206681> (geraadpleegd op 03-02-2020)
- Caudron J. m.m.v. Van Briel E., *Leuven: Gerechtsgebouw. Integratie van kunst*, Leuven, 2013
- Celis J. en Uyttenhove P., *De wederopbouw van Leuven na 1914*, Leuven, 1991
- Ceunen M. en Veldeman P. (reds.), *Aan onze helden en martelaren ...: beelden van de brand van Leuven augustus 1914*, Leuven, 2004
- Coppein B., 'Le droit qu'une partie de la nation n'a pas. Edmond Picard en de vermaatschappelijking van het recht in België tijdens het fin de siècle', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 86/2, 2008, 375-409
- De Lannoy H., 'Van Sint-Jozefseminarie tot Borgerstein vzw', *M&L*, 23/2, 2004, 4-34
- Dubois G., "De Belgische justitiepaleizen van 1830 tot 2018: tussen verandering en continuïteit", *Justitie & Veiligheid*, 14, 2019
- Engelen C en Marx M., *Beeldhouwkunst in België vanaf 1830*, Brussel, 2002
- Fontaine C., 'Op zoek naar een verloren ideaal? De sgraffiti van het hotel weduwe Ciamberlani in Elsene', *M&L*, 26/3, 2007, 24-55
- Francotte O., 'Une oeuvre de l'architecte Oscar Francotte, S.C.A.B. Le Palais de Justice de Louvain', *L'émulation*, 50/11, 1930, 189-192
- Galicia L. e.a., *Vaartstraat*, Leuven, 2018
- Grandmoulin L., 'Notice sur Egide Rombaux', *Annuaire de l'Académie Royale de Belgique*, 117, 1951, 254-285
- Huygebaert S., 'Êtes-vous Justice, Minerve ou Thémis? Een tijdschriftlogo als numen mixtum en symptoom van de versmelting van kunst & recht in het Belgische fin de siècle', *Pro Memoria*, 16/2, 2014, 244-258
- Huygebaert S., 'Legal imagery on the edge of symbolism: the decoration projects for the Belgian Cour de Cassation', in: Manderson D. (ed.), *Law and the Visual: representations, technologies, critique*, Toronto, 2018, 122-140
- Huygebaert S., 'Monumentale maagd, man of moeder? Vrouwelijkheid als onderdeel van gerechtigheidsiconografie in fin de siècle beeldhouwkunst', *Historica*, 38/1, 2015, 3-9
- Jegers A., 'Het Gerechtshof, Smoldersplein', in: *Brochure Open Monumentendag Leuven, 15 september 1991*, Leuven, 1991, 11-12
- Kenis R., Reekmans P. en Platteborze W., *Van het Driutuscollege tot Ferdinand Smoldersplein*, Leuven, 2017
- Martyn G., *Justitia verbeeld, gerechtigheid gekaderd. Recht in de kunst*, Gent, 2011
- Nolf E., *Albert Ciamberlani 1864-1956*, Wilrijk, 1995
- Ollivier F., 'Le nouveau palais de justice de Louvain. Oeuvre de l'architecte belge, Oscar Francotte S. C. A. B.', *L'Architecture*, 44/11, 1931, 423-424
- Prové A., *Pierre Van Humbeek, Maria Piron*, Leuven, 2009
- Smeesters L., *Documentatie gerechtsgebouw Leuven*, Leuven, 1996

- Smolderen L., 'Les médailles du sculpteur Frans Huygelen (1878 -1940)', *In Monte Artium. Journal of the Royal Library of Belgium*, 6, 2013, 121-140
- Van De Winkel M., *Hommage à Albert Ciamberlani 1864-1956*, Brussel, 1975
- Van Loo A. e.a., *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003
- Vanbellingen G., *Albert Ciamberlani: sa vie, son oeuvre*, Brussel, 1993
- Vandenbreeden J. en Loits A., *Het gerechtsgebouw*, Brussel, 2012
- Vandepoel D., 'Albert Ciamberlani', *L.G.B.-krant*, 13/2, 1998, 32-38
- Wouters A., *Bouwhistorische nota. Leuven - Gerechtshof*, Studio Roma, 2015

VAN HUMBEECK-PIRON IN DE COLLECTIE KUNSTBEZIT VLAAMS-BRABANT

▲ Pierre Van Humbeeck, *Le vieux magistrat*, schilderij, datering onbekend. Collectie legaat 'Pierre Van Humbeeck & Marie Piron', Provincie Vlaams-Brabant, nummer 61085.

In 1969, na de dood van Maria Piron, kwam de provincie Vlaams-Brabant in het bezit van het legaat Van Humbeeck-Piron. Van 1969 tot in 2003 werden de schilderijen, tekeningen, ontwerpen voor glasramen, terracotta's, ... samen met de briefwisseling, schetsen en andere archiefstukken van beide kunstenaars voor het publiek opengesteld in het Provinciaal Museum Van Humbeeck-Piron. De toenmalige bestendige deputatie van Brabant organiseerde met medewerking van de vzw Vrienden van Pierre Van Humbeeck en Maria Piron tentoonstellingen die telkens andere aspecten van het oeuvre van Van Humbeeck en Piron belichtten.

Sinds de sluiting van het museum in 2003 en de verkoop van de gebouwen in 2006, valideert de provincie Vlaams-Brabant de aandacht voor de artistieke erfenis i.s.m. de Vrienden op een andere, maar daarom

niet minder intensieve wijze. Enkele werken zijn grondig gerestaureerd. Het archief is toegankelijk gemaakt door overdacht aan KADOC KU LEUVEN. De vormingslokalen in het provinciehuis dragen de naam van beide kunstenaars met een wisselende presentatie van hun oeuvre. Tevens is de gehele collectie gedigitaliseerd en raadpleegbaar gemaakt voor het publiek.

► **Ontdek de collectie legaat 'Pierre Van Humbeeck & Marie Piron' Provincie Vlaams-Brabant op Erfgoedplus:**

www.erfgoedplus.be/collectie/24062A990

DOCUMENTATIECENTRUM VLAAMS-BRABANT

Wil je je helemaal verdiepen in de geschiedenis van het recht spreken of in het rechtshistorisch patrimonium in (Vlaams-) Brabant? Duik dan het Documentatiecentrum Vlaams-Brabant in. Deze bewaarbibliotheek verzamelt, beheert en ontsluit alle relevante publicaties over het erfgoed en het verleden van de provincie en haar voorlopers, de provincie Brabant en het hertogdom Brabant.

Je vindt er boeken over tal van onderwerpen zoals lokale geschiedenis, heemkunde, archeologie, monumenten, dialecten, genealogie, natuur, geografie, ... Verder bezit deze bewaarbibliotheek een uitge-

breide collectie heemkundige en andere tijdschriften. Via bijdragen aan tentoonstellingen, publicaties, Erfgoeddag, onderzoeksprojecten, wandelingen en lezingen laat ze een breed publiek kennismaken met het geheugen van Vlaams-Brabant.

De collectie is vrij toegankelijk en in open rekken opgesteld. Uitleen van materialen is mogelijk, alsook het maken van fotokopieën. Via het internet doorzoek je in een wip de hele collectie.

Surf naar:

<http://docvlaamsbrabant.bibliotheek.be>
of spring binnen in de Vaartstraat 24,
3000 Leuven.

> **INFO:**

[www.vlaamsbrabant.be/
documentatiecentrum](http://www.vlaamsbrabant.be/documentatiecentrum)

> **CONTACT:**

documentatiecentrum@vlaamsbrabant.be
016 31 49 54

> **OPENINGSUREN:**

maandag gesloten,
dinsdag tot vrijdag: 9-16.30 uur
juli en augustus: gesloten tussen
12-13 uur

▲
Pierre Van Humbeek, *La vie dans l'ordre*, 2 grafiettekeningen op papier, [1935].
Collectie legaat 'Pierre Van Humbeek & Marie Piron', Provincie Vlaams-Brabant, nummer 61079.

COLOFON:

Brochure uitgegeven door de partners FOD Justitie, Regie der Gebouwen, Stad Leuven, Balie Leuven, Rijksarchief Leuven en Provincie Vlaams-Brabant.

Redactie: Nicolas Mazeure, Provincie Vlaams-Brabant - dienst erfgoed, i.s.m. Marc Carnier, Ramon Kenis (Leuvens Historisch Genootschap), Regie der Gebouwen en Studio Roma

Verantwoording illustraties: Lander Loeckx, tenzij anders vermeld
[wettelijk depotnummer: D/2020/8495/03]

MEER INFO
WWW.VLAAMSBRABANT.BE/ERFGOED

Dienst erfgoed

Provincieplein 1 - 3010 Leuven
016 26 74 76
erfgoed@vlaamsbrabant.be

Documentatiecentrum Vlaams-Brabant

Vaartstraat 24 - 3000 Leuven
016 31 49 54
documentatiecentrum@vlaamsbrabant.be

Beleidsverantwoordelijke

gedeputeerde Tom Dehaene
016 26 70 22
kabinet.dehaene@vlaamsbrabant.be

